

Лихі люди (Товарищі) (скорочено)

Панас Мирний

Панас Мирний

Лихі люди (Товарищі)

Стислий переказ. Автор переказу: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу.

І день іде, і ніч іде.
І, голову схопивши в руки,
Дивуєшся: чому не йде
Апостол правди і науки?
Т. Г. Шевченко.

Після дощової ночі починало світати. Виплигло сонце на чисте небо. Земля, як хороша молода дівчина, сором'язливо спускала з свого тіла димчату сорочку ночі і відкривала своє пишне лоно. Прокинулось усе.

І місто П. зраділо ясному світові: усе кругом заворушилося. На возах везли зерно, свиней, птицю, овочі. Все це везлося на базар. Коло возів пленталися похмурі хазяїни того добра, в одних сорочках, босі, з чорними ногами. Поспішали перекупки, жиди. Жителі міста теж прокидалися, відчиняли віконниці. Пани, панії з горничними, кухарями й куховарками потяглися на базар. У місті було дуже гамірно.

Не раділа тільки тюрма: небілена, почорніла від негоди, висока, у три яруси. Стояла вона над горою і понуро дивилася у крутий яр. Людей не видно. Один тільки часовий ходив коло залізної брами і з нудьги лічив свої ступні. Там не жили люди, там мучилися тисячі злодіїв, душоубів. Туди попав і Петро Федорович Телепень.

Ще вчора, під час негоди, він сидів у своїй невеличкій квартирі і писав. По зблідлому сухому обличчю пробігали похмурі смуги; по високому й чистому лобу видно було, що там засіла невесела думка. Не одну ніч він неспав. Після півночі у його кімнату ввалилася згряя людей, яка щось шукала, перекидала. Люди взяли усі папери, Телепня і повели з собою.

Петра Федоровича посадили у маленьку камеру на третьому поверсі. Там стояло залізне ліжко з матрацом і більше нічого. Петро Федорович задув свічку, яку йому були принесли, і ліг. Було темно, лише світилося віконечко у дверях. Перед ув'язненим раптом з'явилися жовті плями...

І ось перед ним невеличка хатка, чиста, ясна. На ліжку заспаний хлопчик. Мати увійшла в хату, поцілувала дитину. Ці люди – маленький Петро Федорович і його мати. Мама почала збирати хлопчика, бо батько мав відвести його в школу. Мама просить

вчитися, не робити так, як Попенко – сухий, довгобразий, з жовтими плямами на виду, що босий ганяє по городу. Петро обіцяє, що буде слухати учителя. У дверях з'явився низенький, натоптуваний чоловік, з лисиною на голові, з круглим, гладко виголеним лицем. Це батько. Він з сином сідає пити чай. Після чаю хлопчик приніс картуз, поцілував маму і пішов з батьком.

Жовта пляма затремтіла, потемніла. Петро Федорович повернув голову. У невеличке надвірне віконечко заглядав світ рожевим поглядом. У Петра Федоровича зарізало у очах, мов хто піску насипав. Він одвернув голову до стіни – і задумався. Шкода йому стало дитячих літ, що тепер зринали в пам'яті. Тепер інша доля – холодна і хмура, заступила матір. На сухі очі набігли сльози. Незабаром прийшов старий кривоногий сторож, приніс миску і глек води. Сторож звертався "Ваше благородіє", але Петро Федорович не міг заговорити. Коли сторож пішов, Петро Федорович умився, довго мочачи голову. Сухе тіло чоловіка розгорялося; очі застигло заволокою; у скронях – сіпало й у грудях боліло-хрипіло. Почував себе погано, ліг. Очі від втоми закрилися, з рота виходила гаряча пара. Трохи задрімав, але прийшов сторож зі сніданком. Сторож здався йому страховищем – височезним, широчезним, немилосердним. Голова виглядала колесом. Страх затряс усе тіло Петра Федоровича. Коли сторож вийшов, то сказав, що цьому не довго ряст топтати. Інший голос спитав: "Как так?". Сторож пояснив, що ув'язнений скоро помре.

Петро Федорович знеміг, повалився на ліжку і знову заснув. Сниться йому вулиця, базар, котрий переходить з батьком. Батько веде за руку. Раптом бублейниці кричать ловити Гришу Попенка, який вкрав бублики. Усю дорогу Петро думав про Гришу, який не вчиться, в школу не хоче ходити. Батько сказав не брати приклад з Гриші. Ось і школа. Учитель – зажовклий та замлілий чоловік, школа – велика хату, уставлена лавами, за котрими сиділо багато хлопців. Як тільки показався вчитель, все зразу стихло і всі, як ті москалі, посхоплювалися, стали. Хлопчика вчитель посадив на передню лаву.

Тільки що учитель за поріг, як знову несамовитий крик та галас піднявся з усіх боків. Петрусь сидів і, дивуючись, повертав голову то в ту, то в другу сторону. Два хлопчики, один чорноголовий, другий білоголовий, перешіптувались про Петруся. Білоголовий намірився вдарити Петруся. Петрусь відсунувся і впав на підлогу. Високий, мордатий хлопець з чорним лицем спитав, чому він впав. Петрусь трусивсь, а не плакав. Він вказав на білого, що хотів його вдарити. Великий хлопець вдарив білоголового. А потім сказав Петрусеві принести з дому гроші.

Тут саме прийшов учитель. Почав питати урок білоголового, потім – хлопця, що заснув, — Гудзя. До нього вчитель крикнув: "Накарачки, скотино!". Раптом позіхнув недавній захисник Петруся – Жук, і вчитель наказав Петрусеві надавати Жукові напальків. Петрусь залився сльозами. Як йому свого недавнього заступника бити? Потім вчитель наказав це зробити Шестерному, невеличкому, юркому, як миша, хлопцеві. Лінійка затріщала на пальцях Жука.

Петро Федорович кинувся, схопивсь. У голові його ще снував сон: він бачив Жука,

котрий хукав на набряклу, посинілу руку; сльози на очах його тремтіли, тоді як радість світила в очах Шестірного. Йому жаль стало Жука – здорового, чорного, мордатого. І серце у його стало, коли він глянув на Шестірного – малого, злого. Він злякався його – і затремтів. Сон, як дим, знявся, зник.

І знову він один у сирій сірій хаті; ліжко під ним; у кутку столик, на котрому лежав хліб і ще щось з їжі; а вгорі вікно, перевите залізними штабами. Петро Федорович пізнав, де він.

Ясний, літній день пробіг, як тінь. Настала ніч. Не спали тільки гуляки; не спали калічені дівчата; не спали матері, доглядаючи недужих дітей; не спали голодні й холодні, котрим денний заробіток не приніс ні шматка хліба. Вони тільки дрімали – і страшна була та дрімота.

Петро Федорович не спав, як і вчора. Перед його розкритими очима носилася знайома жовта пляма, а серед неї метушилися тіні минулого.

Знову перед ним хата, тільки не мамина, а велика хата у великому місті. Нема вже тут порядку, не чути того тепла, що гріло його там. Серед хати стіл, під стінами ліжка. Ранок. За столом сидить Шестірний і товче якусь книжку. На ліжку лежить Жук, задравши голову вгору. Такий же пикатий, чорний, глибока думка на його чолі, боляча утома на очах. Він думає про рідну сторону, про село, де він зріс, про степ, де він вигулювався. І Жук, і Шестірний одягнені в сині каптанки, уквітчані білими гудзиками. На другому ліжку, загорнувшись у коц, лежить хлопчик. Личко його бліде, гостре, недужне; очі чорні, виразні. Петро Федорович зразу пізнав, що це він. Четвертий хлопець у сірому каптанці, з дірjavими локтями. Лице у його довге у жовтих плямах; очі й зуби впилися у здоровенний шмат булки. Це Попенко, що вчиться в семінарії. Попенко вибігає з хати. А Шестірний встає з-за столу і виявляє, що Попенко з'їв свою та й ще чужу порцію булки і сала. Шестірний бере свою частку, а останньою каже поділитись Жукові і Телепневі, як хочуть. Шестірний каже, що Телепневі можна і не їсти, бо лежить хворий. Жук жаліє Телепня, він сказав, що Шестірний міг би і дати частинку своєї булки, і Жук частинку своєї для Телепня. Петрусь плаче, Жук втішає його і йде. Зостався Петрусь сам, з своїм ураженням серцем, з своїм болем, з своїм горем. Увійшла низька кирпата молодиця — служка, повимітала і пішла, не сказавши ні одного слова, буцім вона була глуха та німа.

Стислий переказ. Автор переказу: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу.

Петрусь заснув, а потім поприходило товариство. Попенко убіг перший; за ним, поскрипуючи чобітьми, уплив Шестірний; далі уліз, наче ведмідь, Жук. Шестірний почав бережно роздягатися, обтрушувати пил, здирати пух з одержі. Попенко шукав чого-небудь з їжі. Жук кинувся на Попенка за свій сніданок. Попенко казав, що це не він, і втік. Молодиця-служка принесла обід. Петрусь сказав, що устане їсти. Шестірний на це сказав, що як йти вчитися, то не може, а їсти встає. Жук відразу здогадався, що прийде надзиратель (Петро багато пропустив у гімназії), бо Шестірний лащиться до

начальства. Тут прибіг Попенко, казав, що більше не буде їси чужого. Жук тільки грізно блимнув очима, коли Попенко опинивсь за столом.

Усі їли мовчки. Шестірний цідив юшечку, одгортав бурячки, цибулю, кріп. Жук їв, як робочий чоловік, не розбираючи що. Попенко, як горобець, ковтав-глитав, і запихався, розглядаючи на всі боки, наче злодій. Після обіду Шестірний трохи походив по хаті і взявся за книжку. Жук вивернувся на постелі і копирсав у зубах. Ліг і Петрусь. Попенко хотів ще десерту, але ніколи їм такого не давали. Пішов Попенко — і за цілий день ніхто не проронив і слова. Шестірний вчився; Жук кутив і спав. Петрусь лежав і дивився на хмари диму, що носилися по хаті. Згодом Жук заснув, а Шестірний підійшов до нього, витяг люльку і положив на вікні; потім витяг тютюн, посипав трохи на постелі. Тут прийшов надзиратель і почав сваритися за куріння. Казав, що скаже інспекторові. Шестірний сказав, що люлька Жукова. Жук прокинувся і сказав, що люлька семінариста Попенка. Надзиратель подивився на Петруся, на його болісний вид, на чорні очі і сказав видужувати, бо багато уроків пропустив, у вищий клас не перейде. "Собако! блюдолизу! езуїте поганій!" — кинувся до Шестірного Жук, коли надзиратель пішов.

Сонце сідало. Шестірний сидів і дивився у вікно на вулицю. Петрусь і Жук лежали і мовчали. Жук смалив папіроску, зроблену з аркуша книжки.

Прибіг Попенко, приніс ягоди. Жук розповів про надзирателя, і що він сказав, що це Попенкова люлька. "Нащо ж ти мене вп्लутав?" — питав Попенко. Жук сказав, що йому соромно. Попенко дав ягід і Петрусеві. А Шестірний мов не чув: сидів і дивився в вікно. Хлопці жартували, що Шестірний думає. "Уже ж не про крадіжку ягід", — процідив Шестірний. "Не про ягоди, то про люльки", — уколів Жук. Тут Шестірний заплакав, жалівся, що не може вчитися, бо хлопці лежать, курять. Його ніхто не втішав.

Заколихалася жовта пляма перед очима Петра Федоровича...

Петрусь лежить на постелі, дожидає обідати товариства... Прийшов Попенко; уплив гордо Шестірний; Жук аж надвечір вернувся, бо був у карцері. Заболіло в Петруся під серцем; здавило щось за горло; він опутився на постелю.

Настала ніч, потім – ранок. Знову кривоногий сторож уніс миску і кухоль з водою. Знову умивання, снідання, до котрого не доторкалася Телепнева рука. Гаряча згага попала його чорні уста, щоки запали, одні очі горіли болісним світом; білки їх були мутні, жовті, перевиті, мов павутиною, кривавими жилочками. Страшно було глянути на Петра Федоровича! Він ледве-ледве на ногах держався.

І знову йому привиджується знайома хата у великому місті. І знову він з своїми давніми товаришами. Вони підросли. Шестірний дивився уже паничем, тендітним, чистим паничем; мав білу сорочку, лице – біле і рум'яне. Зовсім навпаки йому був Жук: такий же чорний, такий же розвалькуватий, такий неохайний біля себе, як і давно. Каптан у пір'ї, в пилу; сорочка чорна, пом'ята; обличчя, правда, подовшало трохи та очі ще більше позападали всередину, зробилися хмуро-непривітні. Попенко – у червонуватому сертуці, у риб'їй жилетці, у полосатих штанях, пригладжений, як киця, припомажений, надушений. І Петро – геть підріс. Він уже у п'ятому класі; Шестірний та

Жук – у сьомім; а Попенко – в богословії.

Холодна зимня ніч у суботу проти неділі. Такі ночі завжди зганяють людей у теплу хату. Товариство сидить коло груби і дивиться на огонь. Жук лежить серед хати на рядні і труситься. Шестірний сидить на стільці, Петро стоїть серед хати, а Попенко бігає туди-сюди. Попенко розказує про своїх знайомих бурсаків, про п'яницькі бенкети, про попівен, попів, матушок. Жук питає Попенка, як той планує жити. Попенко планує погуляти рік-два, знайти багату попівну, кращу парафію. В університет не хоче, бо студенти дуже бідні.

Жук каже, що попом будши, можна людям добро робити: завести школу, проводити народні бесіди, медициною зайнятися. "Ради чого я це все буду робити? Що воно мені, хліба дасть? грошей дасть?" — сказав Попенко. "Народ ніколи не забуває того добра, що йому зробиш. Тільки роби справжнє добро... Школу постав так, щоб виходили з неї не писарі-п'явки, а грамотні люди", — радив Жук. Та Попенко цього не слухав. Жук же вважав, що в громаді всі мають бути рівними. А Шестірний говорив, що мусять бути правителі. Петро сидів рядом з Жуком і думками підтримував товариша.

Петро Федорович закрив очі. Хотів щось сказати, та язик не повертався у роті – задубів; важке зітхання сперлося в грудях.

Стояв цілий збір учеників, учителів, інспектор, директор. На столі лежала книжка у жовтій палітурці, та сама книжка, котру не раз читав Петрові Жук і котру витрусив у його надзиратель. Як її знайшов надзиратель? Знав Петро, що звечора Жук з Шестірним за щось довго змагались; а на другий день прийшов надзиратель і знайшов.

Жука вигнали з гімназії. Вдома він збирав свої пожитки і сказав Петрусеві: "Тепер мої руки розв'язалися. Сім рік вони були спутані, – сім рік в мою голову заганяли цвяшки гімназичної науки". Жук сказав Петрові берегти душу і серце. Рука Жука завжди готова прийти йому на допомогу. Жук подав Петрові руку: велику, чорну, гарячу руку. Петро плакав. Ввечері прийшов п'яний Шестірний, прибіг і Попенко, здивований, що Жука вже немає.

Вночі пронеслася злива. Люди молилися, щоб обминула їх блискавка, а тюремщики молилися, щоб грізний грім розбив їх домівку, а блискавиця обернула її у попіл. Злі, лихі люди! Їм і трохи не шкода свого безпечного захисту, даремного хліба.

Петро Федорович не спав. Він слухав, як достукувався дощ у його вікно. Знову почав згадувати. Ось він мчить додому – вільний, скінчивши гімназію. Дорогою бачить, що земля, завод, палац – усе належить не народові. Батько і мати постаріли обоє, згорбилися. Але батько радіє за синм; мати не надивиться на свого сокола. Син планує податися до університету, у Київ. Мати розповідає, що Шестірний у столиці, через рік стане великим паном. А Жук – пропащий, на заробітки пішов, пропав, мати його плаче.

Канікули не забарилися пробігти. Петро знову в дорозі... Виряжав його батько, наставляючи; виряжала мати, наказуючи, щоб стеріг себе, не давався у руки лихим людям. А йому вчувається пісня голодного люду; йому ввижаються їх недостачі, чорні коряві руки, попечене обличчя, їх нечесані кустраті голови.

Петро приїздить у Київ, квартира на кінці Києва... університет... товариство. З різних кінців, з різних сторін назліталось юнацтво набиратися розуму. Усі з гарячим завзяттям у серці. Помчався по тій широкій річці розумового життя і Петро.

Петро гарячим словом, мов гострим ножом, вирізував-обчірчував тяжкі візерунки нужди; в страшних постановах безнадійності та горя малював він її гіркі затії. Товариство привітало Петра, як свого талановитого писаку. Воно покладало великі надії на нього; помагало йому у його праці – то добрим словом, то розумною порадою.

Одного разу Петро написав приповідку, як жид обдурює хлібороба. Один товариш порадив писати не лише про селян, а й про майстрових, усяких ремесників. Тому другого дня товариші пішли до рибалок. Побачили на березі курінь, в якому лежав хворий рибалка. Рибалку боліли руки, пальці були порізані. Товариство з жалем дивилося на його. Риба тепер не ловилася. А треба було платити за воду, за невід. Мало заробітку в рибалки. Студенти дали рибалці кілька срібляків. До куреня прийшли й інші рибалки. Серед них Петро впізнав Жука. Кинулись один одного обнімати, цілувати. Рибалки дивувалися, що панич так обнімається з їх чорним товаришем. Жук з Петром одрізнилися геть осторонь і вели між собою розмову. Петро розповів, що мама Жука плаче, шукає сина. Жук сказав, що мама хоча б має що їсти, а деякі гинуть з голоду. Краще їй не знати, де син. Жук розповів, що з тим рибалкою Пилипом косив по катеринославських степах, тягав чуже добро з барок і нагужав судна на Дніпрянському лимані, був по всяких заводах, а тепер ловить рибу. Жук дорікнув, що Петра тягне до себе наука, просвіта, розумові замаху, а до життя, до громадських справ немає діла. Колись ці рибалки ділились на невеличкі гурти; кожен гурт мав свій громадський невід, свої сітки, свої снасті; чоловіки ловили рибу; жінки їх перепродували. І так з того жили. А потім сказали: плати за воду, одібравши останню копійку у рибалки. Жук вважав, що Петрове бажання стати письменником, ніякої користі народу не принесе. Жук також закликав боротися не просьбою, словом, а брати силою.

Усі прийнялися снідати, пересипаючи сьорбання юшки веселою жартовливою розмовою. Потім рибалки повкладалися спати, один Жук не лягав. Він водив Петра усюди; показував рибальські снасті, розказував, куди, що й як. Жук сказав, що Шестірний зараз працює правовідом. Згодом товариство повернуло на Київ, а рибалки – до човнів. Часто після того Петро із товариством ходив до Жука у гості. Приходив і Жук до Петра, який показував товаришеві свої твори.

Минали дні за днями. Петро все глибше та глибше заривався у свою працю, зживався з своєю роботою. Страшна драма рибальського голоду лежала вже на столі. Живі люди, живі їх муки заставили і самого Жука здивуватись неабиякому талантові Петровому. Петрові захотілося зобразити життя калік-злудюг, що оселяють кінці великих міст. І поїхав Петро на послідні свої канікули у місто П.

Темна дощова ніч, Петро питав себе, в чому він провинився. Раптом у хату вступило разом два чоловіки. Один військовий, у синій одежі, з білими викрутасами над рукою. Петро його пізнав зразу; він познайомився з ним тієї безталанної ночі... Другий був

молодий, з русявою бородою, удягнений у чорну сукняну одіжку з золоченими гудзиками і з темно-зеленим коміром; через незастебнуті поли біліла біла, як папір, сорочка; на жилетці бовтався золотий ланцюжок. Сам – невеличкого зросту; рум'яний на виду; очі – жовто-зелені; зуби білі, тонкі та довгі, мов голочки. Це був Шестірний, який говорив російською. Петро мовчав і все дивився на Шестірного. Петра опанували чи то сором, чи то гнів. Він ліг на ліжко. Це роздратувало Шестірного. Петро казав: "Ви взяли мої бумаги? Покажіть їх прокуророві, хай він мене винуватить по них, а не пригадає, що колись було в гімназії!". Шестірний з москалями та офіцером забрався геть.

Гнів і жаль, огонь і холод, несамоविта радість і гірка туга разом обхопили Петрове серце. Воно тріпалось, як пташка у клітці; скроні сіпало; голова й очі горіли, наче в огні. Петро бігав по хаті, ніби миша, яка ускочила в мишоловку.

Стислий переказ. Автор переказу: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу.

Над чорною землею прокинувся світ. Не ясним сонячним оком глянув він на неї після похмурої дощової ночі, а повіяв туманом, дихнув важкою парою. Добиралося до полудня. Брудною улицею міста П. проїжджав невеличкий візок парою коненят, котрі аж перепалися. На візку сиділа, прикрита рядном, стара згорблена жінка — і молила свого машталіра поганяти скоріше.

Жінка мала сухе, жовте, посипане зморшками лице. На голові у неї був чорний платок. Трусячись, тільки не від холоду, видно, злізла стара з візка і не пішла – побігла до брами тюрми і спитала, чи можна побачитись зі смотрителем. Та їй сказали, що прийом лиш до обіду. Жінка хотіла побачити єдиного сина – Петра Телепня. А тепер мусила чекати до завтра, та й то, якщо виклопоче дозвіл на побачення у полковника. Іван, який віз жінку, та й вона сама були стомлені, але поїхали шукати полковника.

Не чує Петро і не бачить нічого в своїй мишоловці, не знає, що приїхала мати. Ноги в його від біготні заболіли, заболіли руки, голова і груди.

Вечір спускався на землю. В мамі був уже дозвіл, але не пустили, бо прийом до обіду. Їй лише сказали: "Атваливай! атваливай, матушка!".

Петро Федорович не бачив вже навіть жовтої плями. Петро задумався і пригадав, як йому довелося раз восени проїздити шляхом, де строїлася залізниця. Ціла купа обірваного люду валялася попідтинню убогого села. Голодний, холодний, і недужий народ перелазив з місця на місце, від одного тину до другого; цокотав від лихої трясці зубами, прохав у кожного палючими очима помічі.

І вчувається йому знову голосіння – тонке, тягуче: пригадалася йому жінка, котру він колись давно, ще невеличким хлопчиком, всього одним-один раз бачив на віку. Молода, з висušеним нуждою та горем лицем, з глибоко запалими очима, в котрих недоля звилася своє лихо гніздо, – стояла молодиця серед двору, ламала кістляві руки – і тужила: її чоловіка, після десяти років служби у війську, розстріляли. Коло неї двоє маленьких діток божевільне заводили тонким плакучим заводом...

Омліло серце Петрове; уста шепчуть молитви і прокльони, прокльони й молитви. Кривава смага криє запечені уста його. І знову він бачить: на краю великого міста у кривобокій хатині сидять троє з сумними поглядами, з зарослими лицами, одежа убога. Не ведуть вони розмови, лише час від часу скажуть: "Не можна так... то не життя!.. це гірше каторги!". Посумувавши отак, вийшли з хати. На перехресті розійшлися в різні сторони.

Петро наче дослухався, як з високих палат женуться за бунтовиками. Похапали, як курчат шуліка. Кинули за неприступні мури, чорні кам'яниці прийняли "бродяг" у свій захист.

Думка несе Петра до високого дерева. Видно будиночки – білі, чисті та ясні... Кругом їх по садочках бігають дітки, бавляться веселими іграшками. Старі, дивлячись на дітей, і собі радіють; а голоси веселих пісень молоднечі, мов щебетання весняних пташок, разом з садовими пахощами, проймають усе повітря...

Петро Федорович розкриває очі, підводиться, знову падає на ліжку. З уст зірвався глухий болізнний клекіт з грудей.

Як підбилось сонце, упустили матір у двір. Пішла вона у смотрительську і, вся тіпаючись, подала бумагу. Привели сина. На йому сіра сірячина, як на розбишаці. Лице тремтить, ходором ходе; то на йому регіт малює свої смуги; то страх його кривить та корчить... Очі горять, неспокійно гасають; голова нечесана, закустрана. Мати кинулась до сина, а він її не впізнає і говорить: "У мене усе забрали, все... Були в мене хороші думки, широкі надії... Нема тепер їх! Чуєш?". "О, мамо, мамо!" – скрикнув Петро божевільним голосом і заривав на всю хату. Не здержало старе матернє серце: упилося синовим горем — і... як сніп, повалилася мати додолу. Петра вивели.

Стару відлили водою. Їй сказали, що сина переведуть у лікарню. Іван, машталір, і москаль допомогли їй сісти на воза. Іван повіз її додому.

Петро тільки ускочив у свою хату, зараз кинувся на постіль і прикрив подушкою голову. Він увесь тремтів, потім почав дослухатись. З сусідньої хати доносився чийсь журливий спів. Він зразу пізнав і той голос, і ту пісню. Петро відірвав стьожку, закинув за стовпчик ліжка, обкрутив довкола шії. І він вагою усього тіла наліг на стьожку, падаючи на коліна. Обличчя синіло; голова нижче та нижче спускалася. Туловище Петрове божевільне дивилося мертвими очима на чорну долівку – та нічого вже не бачило.

Через три дні, надвечір, виїздив з тюремного двору візок, на котрому вивозили гній і всяку нечистоту. Тепер на йому лежало щось прикрите сірою рядниною; а триногу кобилу поганяв, ззаду ідучи, кривоногий сторож.

То везли шматоване Петрове тіло ховати. Кобила дотягла до кладовища й стала. Між кладовищем і шляхом сиділи два гробарі, які говорили, що тіло належить паничеві, який щось писав. Узяли труну з воза, спустили в яму й закидали землею.

Сонце сіло. Землю обняла тиха ніч. На широкому майдані виткнулось чотири людських постаті. На декотрих жовтіли на головах солом'яні брилі, на других чорніли високі циліндри. Один був одежі попа. Це був Попенко, який розповідав, що його

товаришів кинули у тюрму. І якби довше з ними жив на квартирі, то й сам, можливо, був би у тюрмі. Ще піп сказав, що один зі зловлених, веселий, співає. А другий повісився. Жаль, що повісився, краще б помер, мав би піп роботу і три рублі за похорон. Отак розказував молодий тюремщицький батюшка, отець Попенко, заливаючись веселим реготом.

Телепнева мати добралася додому і горювала з батьком, якого вигнали зі служби через Петра. Сумуючи, шепчуть вони таємно обоє: "Лихі люди! Лихе товариство!".

Добиралося за північ. Місто спало; огні потухли. У одному тільки здоровенному будинку, посеред міста, світло не вгасало і досі. У великій, розкішно убраній килимами хаті, зігнувшись над столом, сидів товариш прокурора Шестірний і, розбираючи Телепневі бумагаи, писав...

А в тюрмі – одно тужила, одно голосила сумна Жукова пісня.

Стислий переказ. Автор переказу: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу.